

5. Про затвердження положень про територіальні органи Міністерства юстиції України : Наказ Міністерства юстиції України : від 23.06.2011 р., № 1707/5. *Офіційний вісник України*. 2011. № 49. Ст. 1984.

6. Гошовський В. С. Роль міністерств у системі органів виконавчої влади. *Публічне право*. 2013. № 1. С. 78–84.

7. Черепій П. М. Міністерство юстиції України – провідний орган у забезпеченні реалізації державної правової політики. *Університетські наукові записки*. 2011. № 3. С. 111–117.

8. Про органи юстиції : Проект Закону України : від 11.02.2003 р., реєстр. № 2152 (поданий народними депутатами України О. В. Задорожним, О. Р. Абдулліним, С. Г. Осикою) / Верховна Рада України. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=12985&pf35401=29753>.

9. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади : Постанова Кабінету Міністрів України : від 10.09.2014 р., № 442. *Офіційний вісник України*. 2014. № 74. Ст. 2105.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-302-9-11>

Санкович М. В.,

*вчитель суспільствознавчих дисциплін
Яблунецького ліцею Пляницької сільської ради;
аспірантка
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

ПЕРШИЙ ПРЕЗИДЕНТ УКРАЇНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ НАУК

13 листопада 1918 р., тобто за день до затвердження закону про заснування Української академії наук, Рада Міністрів прийняла постанову, згідно з якою в розпорядження Міністерства народної освіти та мистецтва для УАН та її установ на період з 1 листопада 1918 р. до 1 січня 1919 р. було виділено 869 216 крб. 69 коп. Таким чином, створено умови для реалізації детально опрацьованої концепції заснування Академії наук у Києві. 27 листопада 1918 р. о 18 годині в приміщенні Українського наукового товариства по вул. Велика Підвальна, 36 (нині Ярославів Вал, 36) відбулося перше Спільне зібрання УАН. Тепер цю дату відзначають в Україні як день

народження Української академії наук. У цьому році Національна академія наук України відзначає своє 90-річчя і таку ж ювілейну дату свого президента Б. Є. Патона, який за 45 років управління Українською фундаментальною і прикладною наукою забезпечив здійснення всіх мрій і планів В. І. Вернадського [2, с. 4]. НАН України сьогодні є одним із найбільших наукових центрів усього світу. Тоді ж головою-президентом Академії одноголосно, у результаті таємного голосування, було обрано академіка Володимира Івановича Вернадського, віцепрезидентом – Дмитра Івановича Багалія, а неодмінним секретарем, за пропозицією В. Вернадського, Агатангела Юхимовича Кримського. Володимир Іванович подякував за обрання і висловив переконання в тому, щовиконує важливу і необхідну справу. Згідно зі Статутом Академії рішення Спільного зібрання було подано через Раду Міністрів на затвердження гетьманові Скоропадському. Відповідний наказ гетьмана датований 30 листопада 1918 р. Процедура обрання першого президента Української академії наук укотре виявила надзвичайну делікатність Володимира Вернадського. На початку засідання постало питання про перенесення виборів президента у зв'язку з відсутністю чотирьох дійсних членів Академії: один захворів, троє не змогли приїхати через транспортні негаразди. Питання поставили на голосування, і лише академік Вернадський голосував за перенесення виборів. Ще один вчинок засвідчив високу моральність ученого: «Наступного дня після моїх виборів я надрукував у київських газетах лист про мій вихід з партії народної свободи, членом якої і членом центрального комітету якої я був із самого її заснування» [3, с. 6]. У той же день таку саму заяву Володимир Іванович Вернадський подав до Київського комітету партії, секретарем якого тоді була О. В. Луначарська, дружина брата майбутнього наркома освіти Анатолія Васильовича Луначарського: «Я зробив цей крок, бо вважав і вважаю принципово, що президент Академії не повинен належати до будь-якої партії на час свого президентства. З того часу я залишився безпартійним і брав участь у політичному житті країни так само, як кожний рядовий громадянин». Заснування Української академії наук у Києві – подія виняткового значення в історії України. Було зроблено вирішальний крок для подальшого всебічного розвитку національної науки і культури, для визнання української державності на світовому рівні. Історія нашої держави суперечлива. Вод ночас існують незаперечні для всіх часів факти. Таким фактом є створення 1918 року Української академії наук на чолі з її першим головою-президентом академіком Володимиром Івановичем Вернадським. Слід сказати, що вчений усе своє життя не переривав зв'язків з Україною, її науковцями [2, с. 7]. Зрозуміло, змінився характер стосунків, але вони назавжди

збереглися дружніми, а фундатор Академії довіку залишився її дійсним членом. Ставлення ж Вернадського до створеної ним Академії найточніше передають написані в 1921 році в Петрограді слова: «Я би бажав не поривати з Українською академією наук, дорогою та близькою моєму духовному настрою. Був би радий робити усі доручення Академії всюди, де мені доведеться проживати». «Для мене і Україна, і Київ, і Українська академія дорогі й близькі, злилися із моєю старою особистістю». До речі, дуже цікаві спогади самого Вернадського про заснування Академії наук, вперше надруковані у повному вигляді у 22 випуску щорічника «Наука і культура» за 1988 рік. Ці спогади Вернадський написав у 1943 році на прохання тодішнього Президента Академії наук УРСР Олександра Богомольця. Ось одна цитата з його спогадів: «У Києві мого часу і в Українських територіальних університетах – Київському, Харківському, Одеському – ідейно українські вчені на роботу не могли влаштуватися. Навпаки, на історико-філологічних факультетах, де національні традиції могли проявлятися яскраво і сильно, підбір професорів для України був надзвичайно несприятливий. Систематично за понад сорок років [2, с. 1].

Довгий час правдива історія заснування Української Академії наук замовчувалася, її з'ява на теренах України відіграла важливу роль у згуртуванні та консолідації патріотичних сил української інтелігенції, сприяло розвитку національної і культурної самосвідомості українського народу. Київ і Україна стали тоді могутнім центром вільної і безцензурної думки. Вийшло багато важливих і цікавих книг. Згадаймо також, що Володимир Вернадський доклав і багато зусиль до заснування наукової бібліотеки. Ця подія сталася 15 серпня 1918 року, коли гетьман Павло Скоропадський підписав закон про Національну бібліотеку та її фонд [2, с. 4]. Олена Апанович у своїй статті «Перший президент», вміщеній у вищезгаданому щорічнику «Наука і культура» за 1988 рік, згадує: «До книгосховищ тоді перейшла величезна бібліотека і архів Репніних з їхнього маєтку у Яготині, до складу яких входить дуже цінна книгозбірня .Розумовських. Вернадський гаряче піклувався долею найціннішого книжкового і рукописного зібрання колишньої Київської духовної академії. Свої перші наукові розвідки Вернадський присвятив ґрунтознавству, а згодом – пошуку причин мінералоутворюючих процесів. Одним з найбільших досягнень Вернадського в цій ділянці було створення теорії походження і будови алюмосилікатів – мінералів, з яких складається більша частина земної кори. Наступним значним досягненням вченого було відкриття теорії ізоморфізму, що дозволило йому виявити картину життя земної кори – утворення мінералів.

Вчений написав підручники з мінералогії та кристалографії, які й нині використовуються у вищих навчальних закладах. Колосальні праці залишив учений у дослідженні хімічного складу земної кори, плідно працював над радіоактивними мінералами, передбачив розщеплення атома ще у 1910 році [3, с. 7].

Зробив Вернадський для науки надзвичайно багато, збагатив її глибокими гуманістичними ідеями. За його участі було створено у складі Академії наук Радянського Союзу Радієвий інститут, в якому він був директором з 1922 до 1939 року. Він заснував Комітет з історії знань, відділ живої речовини, очолював низку дослідних комісій при Академії наук. Проте світова наукова громадськість шанувала Вернадського значно більше, ніж радянська влада: він був обраний професором Лондонської Школи слов'янських студій, членом Академії наук у Парижі, Чеської Академії наук і мистецтв, дійсним членом НТШ з 1903 року. На честь Вернадського мінерал «хімічного складу MnO_2 » названо вернадитом. У себе ж на батьківщині його було нагороджено лише орденом Трудового Червоного Прапора та премією з нагоди 80-ліття. Можновладці добре знали погляди вченого, опозиційні до більшовицької влади. Мирилися, бо надто вже великою поstattю в науці, вченим першої світової величини був Вернадський.

Помер Володимир Іванович 6 січня 1945 року. Похований у Москві, на Новодівичому кладовищі. Володимир Вернадський був і назавжди залишиться в історії людства геніальним ученим, не лише людиною Землі і Космосу, а й великим Сином українського народу. Людиною, чие ім'я навечно вписане в історію Української Академії наук.

Список використаних джерел:

1. Ковалевська О. Видатний вчений, освітянин, громадський діяч. *Вісник НАНУ*. 2001. № 5. С. 58–63.
2. Шендеровський Василь. Нехай не гасне світ науки. Книга перша. 3-тє вид. / за ред. Е. Бабчук. Київ, ВД «Простір», 2009. С. 25.
3. Ситник К. Перший президент Національної Академії Наук. *Вісник національної академії наук*. С. 11.